

РЕЦЕНЗІЯ

**д.мед.н., професора Моїсеєнко Раїси Олександрівни
на дисертаційну роботу Кирик Оксани Володимирівни
на тему «Клініко-діагностичні критерії при формуванні індивідуальної
програми реабілітації у дітей з церебральним паралічем» на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» галузі
знань 22 «Охорона здоров'я» (наукова спеціальність – 14.01.15
«Нервові хвороби»)**

1.Ступінь актуальності обраної теми.

Церебральний параліч є одним із найбільш поширених неврологічних порушень у дитячій популяції, що впливає на різноманітні аспекти фізичного і психосоціального розвитку дитини. За даними статистики, приблизно у 2 - 3 випадках на 1000 новонароджених діагностують ЦП. Згідно з даними статистики ЦП є однією з найпоширеніших причин дитячої інвалідності й залишається стабільною протягом останніх десятиліть у світі та в Україні. Сьогодні проблема дітей з інвалідністю в Україні набуває особливого значення у зв'язку з постійним зростанням їхнього відсотка в структурі дитячого населення.

Важливою складовою реабілітації дітей з церебральним паралічем є створення та виконання індивідуальної програми реабілітації відповідно до принципів Міжнародної класифікації функціонування та обмеження життєдіяльності та здоров'я для підтримання активної участі в соціумі та покращення якості життя дітей із ЦП та їх рідних чи опікунів.

Отже, реабілітаційна допомога дітям з церебральним паралічем, що призводять до порушення рухової сфери, ортопедичних ускладнень та соціальної адаптації, потребує активного наукового дослідження та обґрунтування можливостей її удосконалення, що й обумовлює актуальність дисертаційної роботи Кирик О.В..

2. Зв'язок теми дисертації з державними науковими програмами.

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану наукових досліджень Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика та є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри педіатрії, дитячої неврології та медичної реабілітації «Клініко-катамнестичне дослідження розвитку дітей з перенесеним ураженням нервової системи в перинатальному періоді» (державний реєстраційний номер 0119U101040, термін виконання 2018-2024 рр.).

Автор особисто здійснювала збір первинного матеріалу, його аналіз та впровадження результатів дослідження в навчальну та практичну діяльність фахівців з реабілітації.

3. Наукова обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, оволодіння здобувачем методологією наукового дослідження.

Наукові положення, висновки, практичні рекомендації, сформульовані автором, є обґрунтованими та вірогідними. Дисертаційна робота виконана на сучасному науково-методичному рівні та базується на достатньому обсязі матеріалів, використаних для клінічного дослідження.

Автором проаналізовано 179 джерел за темою (із них: кирилицею – 9, латиною – 170); положення Закону України від 15 грудня 2021 року №1962-IX «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», дані форм державної статистичної звітності № 19 "Звіт про дітей з інвалідністю віком до 18 років", зведені по Україні та у розрізі її регіонів та оприлюднені у статистичних довідниках: «Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні» за 2010- 2022 рр..

Дослідження виконано на базі Комунальної установи змішаного типу «Львівський міський центр соціальних послуг та реабілітації «Джерело»» м. Львів.

Безперечною перевагою дисертаційної роботи є її методологія, яка базувалася на системному підході та філософському принципі діалектики. Автором використані загальнонаукові та специфічні для клінічного дослідження методи: аналіз спеціальної та науково-методичної літератури; аналіз медичної документації; спостереження; соціологічні методи (опитування та анкетування); лабораторно-інструментальні методи; аналітико-статистичні методи.

Для статистичної обробки результатів застосовано базові методи математичної обробки числових даних, які відповідають сучасним вимогам.

Представлені у дисертаційній роботі наукові положення, висновки, рекомендації узгоджуються з метою та завданнями роботи, що свідчить про їх вирішення, базуються на результатах власних досліджень, їх достовірність не викликає сумнівів.

Знайомство із дисертаційною роботою та спілкування із її автором переконало мене, що дисертант оволоділа сучасною методологією наукових досліджень.

4. Наукова новизна, теоретична та практична цінність результатів дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження Кирик О.В. полягає у тому, що на основі комплексного лабораторно-інструментального обстеження, показників якості життя дітей з ЦП та аналізу компетенцій батьків щодо догляду та виховання дітей з ЦП, вперше були визначені клініко-діагностичні критерії, необхідних для формування індивідуальної програми реабілітації дітей з ЦП відповідно до рівня GMFCS. Вперше була проведена комплексна оцінка компетенцій батьків щодо догляду та виховання дітей з ЦП та

доведено що ступінь компетенцій батьків щодо догляду та виховання дітей з ЦП покращують якість життя дітей з ЦП та їх інклюзію в соціумі. Вперше була доведена необхідність тривалого супроводу родини, яка виховує дитину з ЦП під час якого проводиться навчання батьків та опікунів щодо формування запитів на освітні, соціальні та реабілітаційні послуги, а також підвищення рівня компетенцій у батьків стосовно догляду та виховання дитини з ЦП. Вперше був проведений комплексний аналіз факторів, які впливають на якість життя дітей з ЦП та їх рідних чи опікунів, що дозволить формувати індивідуальну програму реабілітації, направлену, в першу чергу, на покращення рівня інклюзії в соціум дітей з ЦП та їх сімей відповідно до принципів МКФ.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати стали підставою для розробки практичних рекомендацій стосовно організації реабілітаційної допомоги дітям з ЦП.

Впровадження результатів дослідження здійснено на галузевому, регіональному та місцевому рівні, що засвідчено актами впровадження.

5. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Дисертаційну роботу Кирик О.В. можна розглядати як методичну основу для удосконалення організації реабілітаційної допомоги дітям з інвалідністю внаслідок ураження нервової системи у реабілітаційних закладах будь-якої форми власності, за рахунок впровадження індивідуального реабілітаційного плану для тривалого супроводу дітей з церебральним паралічем в природньому середовищі відповідно до принципів Міжнародної класифікації функціонування та обмеження життєдіяльності та здоров'я та рівня їх функціональних можливостей для підтримання активної участі в соціумі та покращення показників якості життя. За матеріалами дослідження доцільно підготувати методичні

рекомендації для організаторів охорони здоров'я, фахівців із реабілітації та батьків дітей з церебральним паралічем, а також продовжити використовувати одержані автором результати в освітньому процесі закладів вищої освіти для студентів медичних вузів та слухачів циклів спеціалізації та підвищення кваліфікації за спеціальністю «Фізична та реабілітаційна медицина», «Терапія та реабілітація».

6. Відсутність порушень академічної доброчесності.

Подана до захисту дисертація є оригінальною, самостійно виконаною, авторською роботою здобувачки. При розгляді дисертаційної роботи Кирик О.В. порушень академічної доброчесності, ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації не виявлено. Дотримання автором сучасних етичних норм та принципів проведення наукових медико-біологічних досліджень, що відповідає чинному законодавству України, підтверджено рішенням експертів Комісії з питань етики НУОЗ України імені П. Л. Шупика.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації у наукових публікаціях.

Результати дисертації повністю викладені у семи наукових працях, з них одна є одноосібною, у фахових наукових виданнях, відповідно до «Переліку наукових фахових видань України», що індексуються Scopus або Web of Science та рекомендованих ДАК України.

8. Оцінювання наукового рівня дисертації за змістом.

Вступ містить обґрунтування вибору теми дисертаційного дослідження, зазначено зв'язок із науковою темою, сформульовано мету, завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і конкретизовано методи наукового дослідження, наведено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, відомості про апробацію та публікації. Матеріал викладено чітко, зміст вступу відповідає встановленим вимогам.

Перший розділ «Огляд літератури» присвячено теоретичному дослідженню світового та національного досвіду стосовно сучасних методів та підходів до реабілітації дітей з церебральним паралічем, а також аналізу сучасних методів оцінки якості життя дітей з церебральним паралічем як основи індивідуальної реабілітаційної програми. При підготовці розділу автором використано значний за обсягом теоретичний і статистичний матеріал, який внаслідок вдалої систематизації та глибокого аналізу дозволив виокремити ряд невирішених питань з організації реабілітаційної допомоги дітям з церебральним паралічем, що підтвердило актуальність наукового дослідження за обраною темою.

У другому розділі «Організація та методи дослідження» детально описано загальну методологію дослідження, представлено його структуровану за етапами програму, зміст заходів на кожному етапі відповідно до визначених завдань, матеріалів і обсягу дослідження на кожному етапі. Обґрунтовано об'єкт, предмет, методи дослідження, вибір бази проведення наукового дослідження - Комунальної установи змішаного типу «Львівський міський центр соціальних послуг та реабілітації «Джерело»» м. Львів. Представлено клінічну характеристику обстежених дітей з церебральним паралічем, методику оцінки рівня компетенцій батьків стосовно догляду та виховання дітей з церебральним паралічем та якості життя дітей з церебральним паралічем, а також використані статистичні методи аналізу даних. Розроблена програма та обраний методичний інструментарій підтвердили

свою адекватність і дієвість отриманими результатами дослідження на його етапах.

У третьому розділі «Клініко-діагностичні характеристики дітей з спастичною формою церебрального паралічу» викладені виявлені клінічні характеристики дітей зі спастичним церебральним паралічем у досліджуваних групах з порівнянням результатів лабораторно інструментальних методів обстеження. Також проведений кореляційний аналіз між функціональним рівнем рухової можливості згідно з класифікацією великих моторних функцій GMFCS, клініко-діагностичними показниками в досліджуваних групах та якістю життя. Зроблено висновки щодо впливу рівня рухової можливості згідно з класифікацією великих моторних функцій GMFCS на виникнення вторинних ускладнень таких як сколіоз та вивихи чи підвивихи кульшових суглобів, що в подальшому впливає на якість життя дітей з церебральним паралічем.

У четвертому розділі «Порівняльний аналіз лабораторно-інструментальних показників та якості життя дітей з ЦП у досліджуваних групах» автор висвітлила результати аналізу лабораторно-інструментальних методів обстеження та основних показників якості життя дітей з церебральним паралічем а саме: соціальна взаємодія та підтримка з боку сім'ї та друзів; рівень комунікації; фізичне самопочуття та емоційний стан дітей з церебральним паралічем; оцінка больового синдрому та відчуття дискомфорту; використання допоміжного обладнання в щоденній діяльності; участь у соціальних та повсякденних заходах; рівень доступності до реабілітаційних та медичних послуг; фізичне самопочуття та емоційний стан батьків чи опікунів. У розділі простежується чіткість планування дослідження, завдяки чому автор поступово отримує масив інформації, яка дозволяє обґрунтувати та розробити на наступному етапі дослідження аналіз та кореляцію отриманих даних. Доведено статистично значимі показники підвищення якості життя дітей з церебральним паралічем, які проходили індивідуальну програму реабілітації в рамках раннього

втручання, а саме тривалого супроводу дитини з церебральним паралічем в природньому середовищі ($p < 0,05$).

У п'ятому розділі «Компетенції батьків чи опікунів стосовно догляду та виховання дітей з ЦП у досліджуваних групах» автор представила результати аналізу компетенцій батьків чи опікунів стосовно догляду та виховання дітей з церебральним паралічем та вплив рівня компетенцій батьків чи опікунів на якості життя дітей з церебральним паралічем. Такий аналіз дозволяє розробити більш ефективні програми підтримки та підвищення кваліфікації батьків і опікунів тому, що саме від рівня їх навичок і впевненості залежить ефективність реалізації реабілітаційних заходів в природньому середовищі дитини для профілактика вторинних ускладнень та створення сприятливого психологічного мікроклімату в родині шляхом інклюзії в соціум; Також це дозволить: підсилити мультидисциплінарний підхід до надання реабілітаційної допомоги і її скоординованість з батьками чи опікунами дитини з церебральним паралічем; забезпечити комплексність та безперервність реабілітаційної допомоги шляхом взаємодії фахівців з реабілітації та батьків чи опікунів дитини з церебральним паралічем; професійній підготовці фахівців з реабілітації та суміжних фахівців мультидисциплінарних команд.

Розділ містить результати статистичного аналізу, який свідчить про важливість застосування індивідуальної програми реабілітації в природньому середовищі тому, що це дає можливість батькам чи опікунам отримати тривалий супровід та можливість розвинути компетенції стосовно догляду та виховання дітей з церебральним паралічем. В свою чергу високий рівень компетенцій батьків чи опікунів стосовно догляду та виховання дітей з ЦП дає можливість членам сім'ї отримати досвід та стійкість в складних життєвих обставинах і має позитивний вплив на якість життя та участь дітей з церебральним паралічем та їхніх рідних чи опікунів.

В шостому розділі «Формування індивідуальної програми реабілітації для дітей з ЦП згідно з принципами МКФ та клініко-діагностичними

критеріями» складені категорійні профілі згідно з МКФ та відповідно до клініко-діагностичних критеріїв, що базуються на результатах даного дослідження, були створені для забезпечення ефективної та індивідуалізованої індивідуальної програми реабілітації для дітей з церебральним паралічем. Ці профілі враховують рівень функціонування дитини відповідно до класифікації GMFCS, а також особливості її активності, участі та факторів середовища. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити потреби дитини та сформулювати реалістичні, досяжні цілі втручання.

В розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» узагальнено результати дослідження загалом і підведений підсумок усіх результатів дослідження за якими визначено, що якість життя дітей із ЦП визначається не лише медичними аспектами, а й соціальними, психологічними та економічними факторами. Відсутність функціональної незалежності, обмеження соціальної участі, а також значний рівень болю й дискомфорту створюють серйозні перешкоди для інтеграції дітей з ЦП у суспільство. Крім того, ЦП впливає не лише на самих дітей, але й на їхні сім'ї, які стикаються з великим психологічним і емоційним навантаженням через постійну потребу в догляді за дитиною. У цьому контексті важливими є програми раннього втручання, спрямовані на покращення функціонального стану дитини, розвиток її соціальних навичок і зменшення навантаження на сім'ю.

Кожен розділ дисертації закінчується висновками, які стисло висвітлюють основні положення, а також надано посилання на власні публікації з теми розділу.

Висновки дисертаційної роботи аргументовані, містять фактичний матеріал, сформульовані відповідно до поставлених мети і завдань дисертаційного дослідження, та відображають найважливіші наукові теоретичні та практичні результати.

На основі результатів дослідження дисертантка самостійно склала практичні рекомендації для фахівців з реабілітації за принципами МКФ стосовно організації реабілітаційної допомоги дітям з ЦП.

Текст дисертації викладено на 219 сторінках друкарського тексту, з них обсяг основного тексту становить 163 сторінки; містить 32 таблиці, 28 рисунки, 4 додатки. Текст складається з: анотації; вступу; шести розділів; аналізу та узагальнення результатів дослідження; висновків; практичних рекомендацій, списку використаних джерел. Текст дисертації викладений українською літературною мовою у формально-логічний спосіб з дотриманням наукового стилю. Усі розділи мають єдину цілеспрямованість, підпорядковані ідеї досягнення мети дослідження, яка послідовно втілюється в кожному з них і забезпечує цілісність роботи.

У додатках представлено: анкету для вивчення якості життя дітей з церебральним паралічем; опитувальник для визначення рівня компетенцій батьків чи опікунів дітей з церебральним паралічем; системи класифікацій порушення діяльності; підтвердження впровадження результатів дослідження в навчальну та практичну діяльність фахівців з реабілітації пропозицій дисертанта (акти впровадження).

9. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

1. У дисертаційній роботі мають місце окремі друкарські та стилістичні помилки.
2. Огляд літератури повинен містити новіші літературні джерела.
3. У другому розділі варто більш широко представити характеристику групи дослідження.
4. В третьому розділі слід провести більш розширений аналіз отриманих даних клінічного обстеження, які могли б впливати на рівень функціонування та якість життя дітей з церебральним паралічем.

5. У четвертому розділі варто детально описати рівень показників якості життя дітей з церебральним паралічем, які є представлені у цьому розділі.
6. Потребують доопрацювання висновки, слід сформулювати науково-практичне значення, яке вирішене у дисертаційному дослідженні, як отримані дані можуть допомогти удосконалити організацію реабілітаційної допомоги дітям з церебральним паралічем для включення в соціум та покращення якості життя дітей з церебральним паралічем.

Зауваження не носять принципового характеру, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Під час рецензування дисертаційної роботи виникли запитання, які потребують уточнення:

1. У чому полягає формування категорійного профілю при формуванні індивідуальної програми реабілітації дітям з церебральним паралічем?
2. На вашу думку, чому у батьків можуть бути нижчі показники рівня компетенцій стосовно виховання та догляду дітей з церебральним паралічем?
3. Як можна покращити рівень компетенцій батьків та чи є можливим забезпечення методичними матеріалами щодо надання медичних та соціальних реабілітаційних послуг дітям з церебральним паралічем?

10. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Кирик Оксани Володимирівни на тему: «Клініко-діагностичні критерії при формуванні індивідуальної програми реабілітації у дітей з церебральним паралічем» є завершеною самостійно виконаною науковою працею та містить нове вирішення науково-прикладного завдання – удосконалення комплексу лікувально-реабілітаційних заходів у дітей з церебральним паралічем шляхом створення індивідуальної програми реабілітації з застосуванням реабілітаційних втручань в природньому середовищі дитини, на підставі аналізу клінічних даних з оцінкою рівня

функціонування, лабораторно-інструментальних показників, показників якості життя дітей з церебральним паралічем та рівнем компетенцій стосовно виховання та догляду дітей з церебральним паралічем.

Нові науково-обґрунтовані результати одержані здобувачем особисто, мають практичну й теоретичну цінність, містять обґрунтовані висновки на основі одержаних здобувачем достовірних результатів, що підтверджується документами, які засвідчують проведення здобувачем дослідження. Основні наукові результати дослідження висвітлені в достатній кількості наукових публікацій відповідно до вимог, визначених МОН України.

За своєю актуальністю, рівнем виконання поставленого наукового завдання, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірності, повнотою викладу в опублікованих працях, науковою новизною і практичною цінністю одержаних результатів, а також оволодінням здобувачем методологією наукової діяльності, дисертаційна робота повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 із змінами, а її автор Кирик О.В. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я» (наукова спеціальність – 14.01.15 «Нервові хвороби»).

Рецензент:

д.мед.н., професор кафедри педіатрії,
дитячої неврології та медичної реабілітації,
проректор з науково-педагогічної, лікувальної
роботи та діяльності університетських клінік

НУОЗ України імені П.Л. Шупика

Раїса МОІСЄНКО

Handwritten signature of Raissa Moiseenko in blue ink.